

MIRA LA MAR, MARCEL·LA!

Selecció de poemes i proses de

J. V. FOIX

A CURA DE MONTSE GINESTA I LLUÍS QUINTANA TRIAS

MIRA LA MAR, MARCEL·LA!

Selecció de poemes i proses de

J. V. FOIX

**A CURA DE MONTSE GINESTA I LLUÍS QUINTANA TRIAS
IL·LUSTRACIONS DE MONTSE GINESTA**

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Primera edició: juny de 2026

©Hereus de J. V. Foix, per als textos del poeta, 2026

©Montse Ginesta, per a la pintura sobre fusta, 2026

©Montse Ginesta i Lluís Quintana Trias, per a la selecció,
la presentació i les introduccions als textos del poeta, 2026

Disseny i maquetació: Jordi Avià

La propietat d'aquesta edició és de

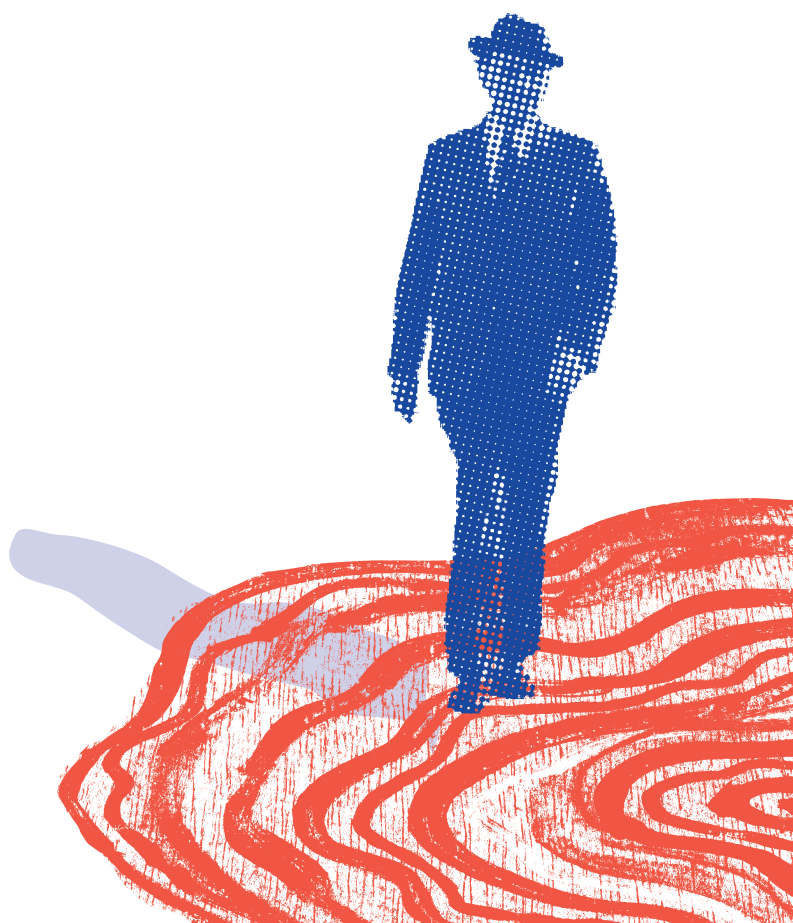
Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Ausiàs Marc 92-98 – 08013 Barcelona

ISBN: 978-84-9191-406-8

Dipòsit legal: B. 3597-2026

Imprès a: Tallers Gràfics Soler





SUMARI

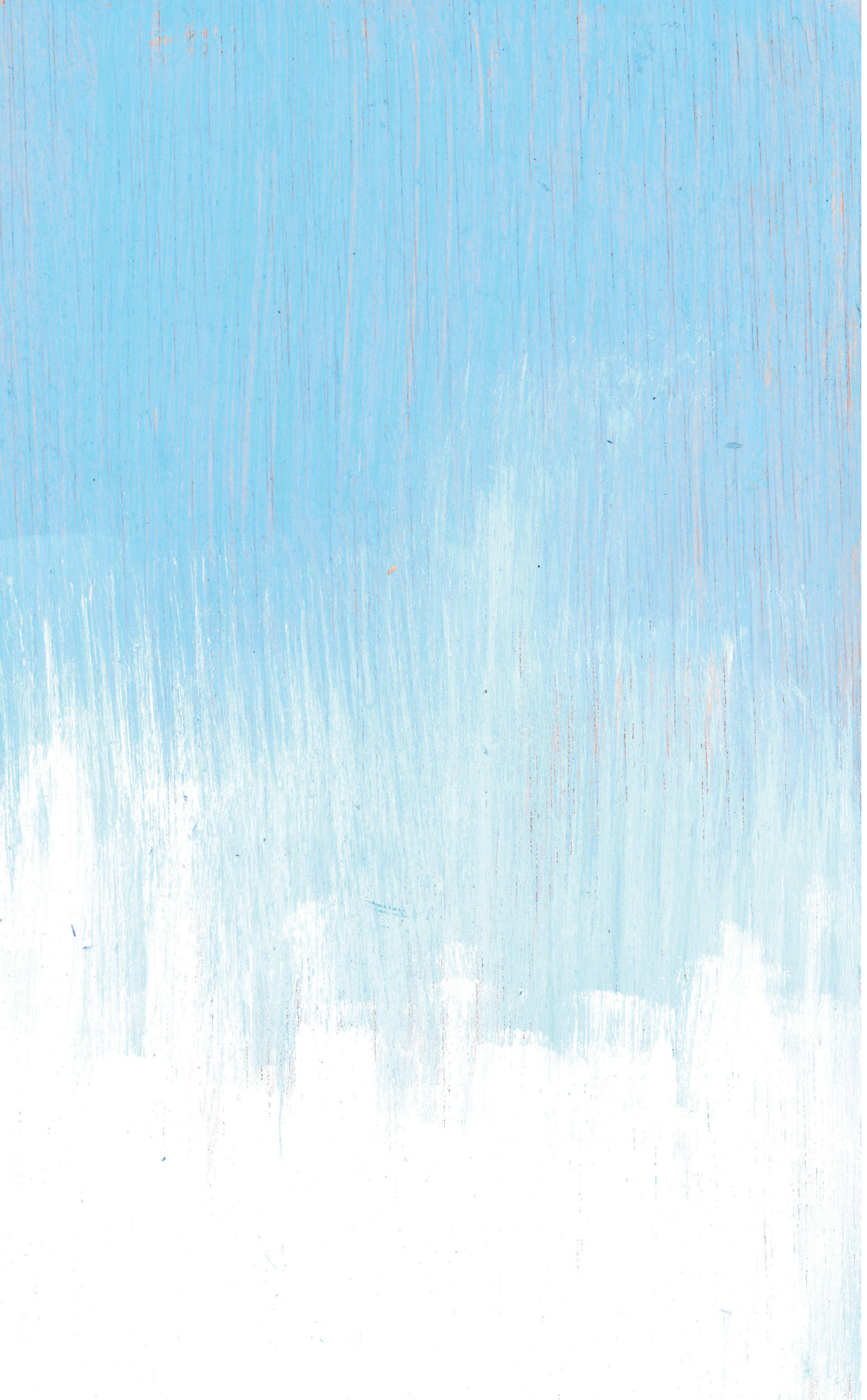
Presentació 9

- * Notes sobre la mar 2 **10**
- * Notes sobre la mar 5 **12**
- * Notes sobre la mar 6 **13**
- * Notes sobre el Port de la Selva 7 **14**
- * «Jo tem la nit, però la nit m'emporta» **15**
- * «Si de minyó em plaïa la pintura» **16**
- * «Seguir, de nit, la mar, de punta a punta» **17**
- * «Entre el cordam, mira la mar, Marcel·la» **18**
- * «Bufe, vents seculars, —oh quin brogit» **19**
- * «El negre i el carmí! Sí, só de borra» **20**
- * «Au, Filomena, que la mar s'acosta!» **21**
- * «Si l'ocell fossis tu» **22**
- * Per a Joana Givanel de Ventalló **26**
- * Balada dels cinc mariners exclusius i del timoner que era jo **27**
- * «Hauríem arribat, vogant, fins a la punta de les Coves» **30**
- * Fragment d'un estudi **32**
- * De les «Cartes a en Vicent Xatard» **33**
- * «Ho sap tothom, i és profecia» **37**

- * «Ens hem llevat de matí» **40**
- * «Hem deixat els rocs a mig espellofar» **42**
- * «Quan han vist, amb tots dos ulls» **44**
- * «Perquè les fadrines del Raval ja no es pinten» **46**
- * «Tan estrany és tot plegat» **47**
- * De Fòcius a Joana en el dia que diu que fa els anys **48**
- * En Josep Mompou, el pintor, m'havia demanat d'il·lustrar una natura morta. Tot pensant-hi, i en tornant del Port de la Vall cap al meu alberg de Port de Reig —bufava el mestral i el mar s'encrespava i enfosquia—, m'han aturat els Frigola, de Caçà de la Selva. M'han dit que anaven a can Canet, el llibrer de Figueres, perquè els guardés un diari que els havien assegurat que duia que jo m'havia mort. S'ho havien cregut. En preguntar-los com s'ho havien pres, han respost que havien comentat entre ells: —Pobre Foix, poc el veurem cap més estiu al Cafè de la Marina **50**
- * Dellà els segles, immòbils **53**
- * «Tots els qui som a Sa Tuna» **55**
- * «En Riba i la Clementina» **58**
- * Crònica II **60**
- * «Si soc dalt els Morunys» **63**
- * Els cavalls de Cap Gros a la ratlla de l'altra mar **64**
- * Tu hi érets, Sumpta **66**
- * Déu, de cara al mar **67**

- * A Siracusa, la cua dels anys fresca i esponerosa **68**
- * «...A imatge i semblança del peix» **69**
- * El món meravellós d'En Luard **71**
- * Somnis immòbils amb ròssec de cabellera **77**
- * Els quatre pintors del moll de la Timba **79**
- * Amb una llenca de mar a les mans **81**
- * Carta – Prefaci **84**
- * Homes i ocells, alats, passen per la ratlla de la frontera. S'endinsen. S'escampen. Els ocells s'enroquen alaplegats al peu d'una mar desconeguda. Els homes extraviats passegen llurs gonfanons d'envellit vellut carmesí per amples avingudes sense paradors. Els altres retornen i ofereixen a llurs amants branques del propi llorer **87**
- * Poema de Catalunya **91**
- Procedència dels textos **92**





PRE SENTA O,

Per a descobrir l'intens mar que voreja el cap de Creus s'ha de llegir J. V. Foix. Pocs poetes han descrit el mar com ho ha fet ell a través dels seus escrits. Foix es defineix, no com a poeta, sinó com a «investigador en poesia» i realment experimenta i recerca tant en les formes més tradicionals com en el vers lliure i la prosa poètica.

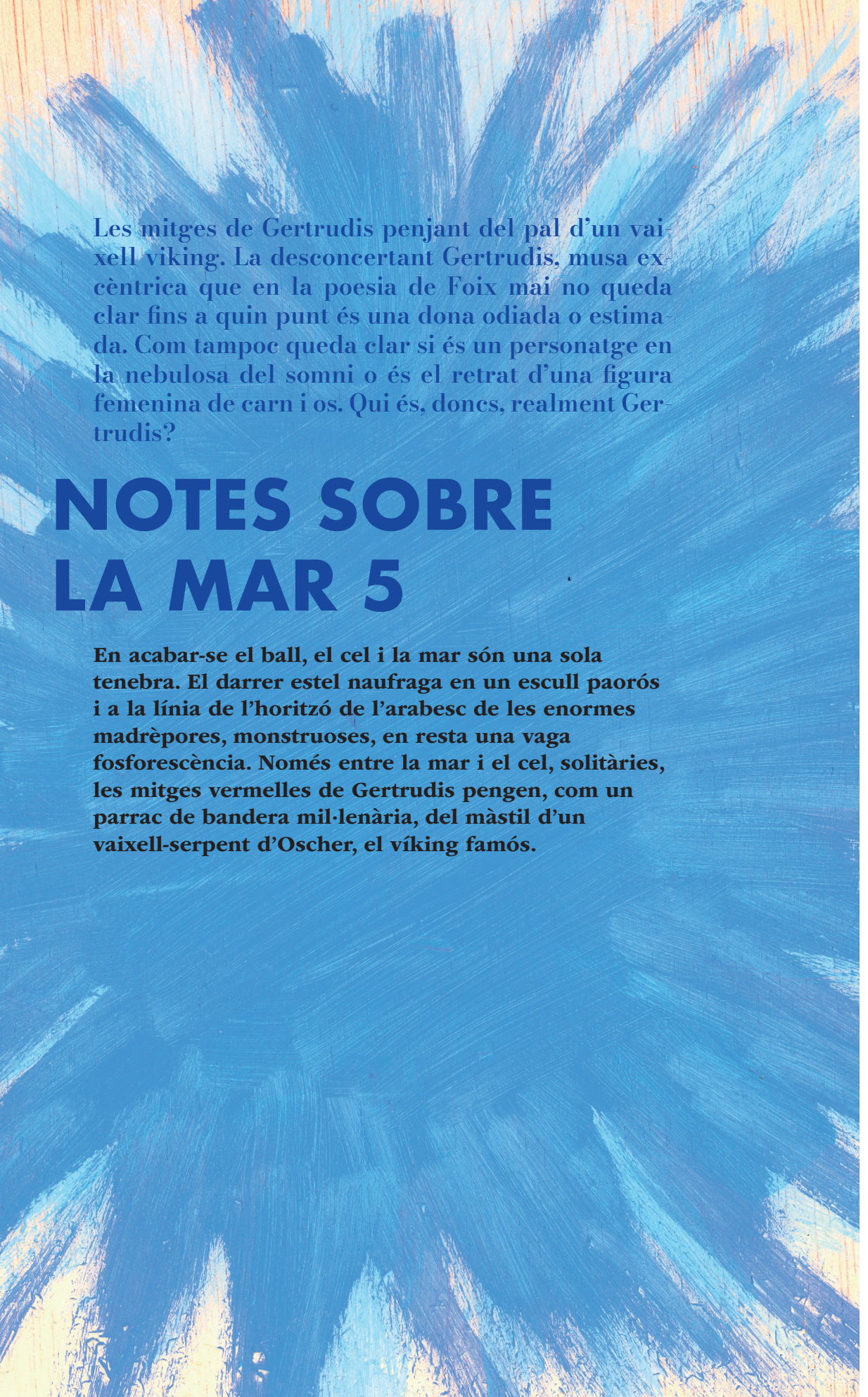
Cada nou llibre editat en el seu temps així ho testimonia i representa una exploració d'avantguarda, tant pel llenguatge com per les rimes insòlites; tant per la sonoritat de les paraules com per les imatges oníriques. Tot aquest dictat lúcida i imaginatiu barreja els límits entre els diferents gèneres literaris.

Potser perquè estiuejava en una caseta de pescadors que va comprar a finals dels anys 40 al Port de la Selva, potser perquè s'hi passejava amb un llagut, *El freu de la Medella*, a cos de sarja, els mesos de calor o potser pel seu tarannà d'avantguardista compromès, el poeta voga i descobreix tots els topalls de la costa del cap de Creus com un autèntic explorador. S'hi passeja i reconeix cada racó, descriu cales, fars, vegetació i fauna, i en parla d'una manera precisa i inspirada amb metàfores que deixen atònit el lector. Ho fa d'una manera tan original que el mar esdevé un personatge a vegades amable, a vegades aterridor, amb multitud d'aspectes canviants; un mar que, com el poeta, viu i sobreviu dins d'una natura obscura enlluernadora.

NOTES SOBRE LA MAR 2

Sovint Foix presenta les seves reflexions en forma de narracions, de manera que el que sembla un conte podria ser un article de diari o una notícia sobre una troballa científica. En aquest text, Foix recorda una dada que sovint oblidem, i és que més d'un 70 % de la terra està coberta pels oceans. Foix es burla sovint de la gent pretensiosa, i per això es presenta a si mateix com algú ridícul, amb un nas de cartó, però els savis que troba també saben que són insignificants i admeten posar-se també un nas de cartó; de fet, tots els humans ho som («colomassa» és el nom que es dona a les cagarades dels coloms). És una imatge plàstica una mica desassossegada: sembla que no, però proposa que el nostre espai és finit i nosaltres som deixalles... Fa feredat pensar-ho!

Ben lligat el nas de cartó, grotesc, em passejava pel moll amb un imponent diccionari de sinònims sota el braç. El barquer, vulgues no vulgues, em feu navegar mar endins. Era un pastor anglicà, i em volia demostrar com els miracles més bells s'han esdevingut a la mar. En adonar-se, però, del meu nas arbitrari, tingué la polidesa de calar-se el seu. Aleshores, emfàtic, em digué que només la vanitat dels homes fa que, en el viure humà, del nostre planeta en diguin la Terra, però que Déu i els sants en diuen, en llur llenguatge etern, la Mar; que la terra era només en el nostre planeta un accident, un fenomen transitori. «Els homes —em deia— són la colomassa de la mar». La gran inconeguda dels homes era, per al meu barquer, una peixera esfèrica errant pels espais celestes per a esbargiment dels àngels.

The background of the page is an abstract painting composed of thick, expressive brushstrokes. The color palette is dominated by various shades of blue, ranging from light, airy tones to deep, dark, almost black blues. Interspersed among these are strokes of warm orange and yellow, particularly visible at the top and bottom edges, creating a sense of depth and movement. The overall effect is that of a textured, layered surface, reminiscent of a canvas or a piece of aged paper.

Les mitges de Gertrudis penjant del pal d'un vaixell viking. La desconcertant Gertrudis, musa excèntrica que en la poesia de Foix mai no queda clar fins a quin punt és una dona odiada o estimada. Com tampoc queda clar si és un personatge en la nebulosa del somni o és el retrat d'una figura femenina de carn i os. Qui és, doncs, realment Gertrudis?

NOTES SOBRE LA MAR 5

En acabar-se el ball, el cel i la mar són una sola tenebra. El darrer estel naufraga en un escull paorós i a la línia de l'horitzó de l'arabesc de les enormes madrèpores, monstruoses, en resta una vaga fosforescència. Només entre la mar i el cel, solitàries, les mitges vermelles de Gertrudis pengen, com un parrac de bandera mil·lenària, del màstil d'un vaixell-serpent d'Oscher, el víking famós.

SOBRE LA MAR 6

NOTES

La mar nua és imponent, fa callar i també fa riure. És també un auri mantell púdica, malgrat que la multitud en veure-la hi teixeix d'altres imatges, no tan dignes ni tan decoroses!

De lluny tothom crida: la mar! la mar!; però en ésser-hi al davant, calla hores i hores. Avui, una multitud d'homes i de dones, nus com la mateixa mar, la desafiava a riallades. Creien que llur pell bruna seria per a la mar un afrodisíac, desvetllador de la seva doble passió hermafrodita. Però la mar, púdica, s'ha recollit sota un auri mantell on les ombres captives de la multitud teixien, amb vagues imatges vanament obscenes, un irregular serrell.



L'obra de J. V. Foix és tan plena d'imatges plàstiques que per força el seu autor havia de ser un coneixedor de qualsevol manifestació pictòrica o escultòrica. L'any 1961, amb el lema «Vint poemes de pedra», el poeta exposa al Fòrum Vergés de Barcelona un conjunt de pedres, fustegasses i morques, que és el nom que ell dona a les arrels i troncs que el mar deixa sobre la platja, trobades a les cales del cap de Creus i que esdevenen «escultures visuals». Tota pedra és suprema per clarivalent, tot còdol és prodigiós: no són art, sinó un document. El Port de la Selva i el cap de Creus són per a Foix la descoberta d'un mar geològic i arcaic, ple de formes antropomòrfiques i zoomòrfiques que traslladarà a la seva poesia.

SOBRE EL PORT DE LA SELVA 7

Estirat damunt la platja sense fi, he vist com les ones furioses llençaven una còrpora idèntica a la meva, en estat fòssil. He pretès, en va, d'aixecar-me; pseudomorfitzat, el meu cos era un teixit espès de caragols petris, de petxines antediluvianes, de delicioses miniatures peroxidades d'animals desapareguts. Al fons de rars intersticis, una membrana transparent descobria meravellosos paisatges submarins, per on els signes del zodíac flotaven lluminosos. Pel passadís obscur que travessa la roca Teiera, que tanca, de cara a ponent, l'horitzó, vavançava una insòlita processó de monstres: pops amb potes de camell, gegants amb testa de cavall, mans hercúlies sostingudes per finíssimes potes d'estruç, ulls de còrnia fosforescent entre enormes pestanyes d'escata. Si la mar, transformada en una sola ona negra, cobrís tota la terra! Però la mar, en la seva transició vespertina, és una vasta llosa d'ònix, damunt la qual els estels reflecteixen llurs roges artèries enceses i hi dibuixen misteriosos deltes inabordables.

«JO TEM LA NIT...»

En aquest sonet, Foix hi descriu un paisatge nocturn, marcat pel color negre. Sembla un paisatge sinistre però el poeta no hi veu tota aquesta desolació: ben al contrari, sent una cobla, troba una selva, dibuixa; en resum, hi veu «un món novell». La poesia pot transformar el món?

**Jo tem la nit, però la nit m'emporta
Ert, pels verals, vora la mar sutjosa;
En llum morent la cobla es sent, confosa,
Em trob amb mi, tot sol, i això em conforta.**

**Negres carbons esbossen la mar morta,
L'escàs pujol i la rosta pinosa,
Però jo hi veig una selva frondosa,
I en erm desert imagin una porta.**

**La fosca nit m'aparenta pissarra
I, com l'infant, hi dibuix rares testes,
Un món novell i el feu que el desig narra.**

**Me'n meravell, i tem —oh nit que afines
Astres i seny!—. La mar omples de vestes,
I una veu diu: «Plou sang a les codines».**



Foix va ser un gran aficionat al dibuix i a la pintura i té publicats llibres de poesia en llibres d'artista amb gravats de pintors i dibuixants, amb els quals trobà idees afins per la seva cosmogonia. En els seus projectes d'edició també es va interessar per la gràfica que envolta el món del llibre: el disseny i les diferents famílies de lletres.

Com diu en el poema, ja de minyó estava interessat en la claror incerta dels efímers morats de la pintura.

«SI DE MINYÓ...»

**Si de minyó em plaïa la pintura
Que fabulitza la mar abissada
I l'ona negra i alta, i de la irada
Ficció en negre i blanc de la natura**

**Tempestosa i cruel, feia pastura
D'esperit i de ment, a l'aspra albada
Del clam viril, el crepuscle i la fada
Que el misteri difon m'ha dat ventura.**

**Avui delesc, adés la mar coberta
I els fars en rocs perduts; o en cloure el dia,
Entre efímers morats, la claror incerta**

**Del sol colgant i la malenconia
Del pi soliu, a mig coll, o l'alerta
Sense averany del ca en fosca masia.**

Foix presenta les reflexions que li suggereix una estada prop de Begur l'any 1923 i que reprendrà més tard a la prosa «Tots els qui som a Sa Tuna». En aquest poema, la cala de Sa Tuna li havia permès «copsar el respir del món»; en la prosa de 1968, hi percebia «un vespre d'eternitat».

«SEGUIR, DE NIT...»

A Josep Obiols, record de Sa Tuna, 1923

**Seguir, de nit, la mar, de punta a punta,
—Es Plom i Cap sa Sal!—, quan tot reposa
I allà on l'areny amb la pedra s'ajunta
Copsar el respir del món en cala closa.**

**Ésser molts i ningú; i a cada cosa,
En les foscos de la fosca que munta,
Dar-li un nom nou, sense alè ni pregunta,
I tenir por, com si ens colpís la llosa**

**D'un destí sense flam. Però gaudir
De l'únic so i de l'irreal tremir,
Dels fòsfors conjugats que l'ull agenci**

**I dels mots que callem i el goig avenci
—I que mai no ens direm! I compartir
Amb els estels innúmers el Silenci.**

Foix fa prova de virtuosisme amb les combinacions «mar - Marcel·la - cela - ela» i l'enumeració de llinatges (crioll, dàlmata...) que descarta en favor d'un sol, que al final li dona identitat.

«ENTRE EL CORDAM...»

Entre el cordam, mira la mar, Marcel·la;
No só crioll, ni dàlmata o gal·lès.
Mira la mar —ni gavatx, dius:— ¿Devers
Quin galió, incaut, forces la vela?

Seré loquaç: La mar, Marcel·la! Cela
Amb doll de mots, els meus. Ni so cortès;
Com un orat, què dic, on vaig?, m'han pres
Els encantalls dels teus ulls: la mar, ela!

Nauta en mars teus, tu dels meus senys, nauixer;
No soc eslau, ni íber, ni semita,
Entre bromalls, tu ets. Doncs, venceré!

Oh llebetjol, oh dolça faç —ni bus:
So pirinenc, del cim clarós. Invita,
Oh mar —oh mars!— l'Invicte, no el cuguç.

En aquest poema reapareix un mar nocturn i ventós on el poeta retroba Laura, que és la llum i la fosca alhora, companya d'una recerca metafísica.

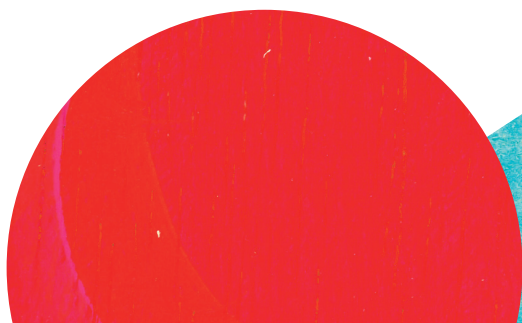
«BUFEU, VENTS SECULARS...»

Bufeu, vents seculars, —oh quin brogit—,
I quin cabreig, oh Laura, el mar. Desfulles,
Març fredós, ombra i colors. (—Com me mulles,
No xipollegis tant; i quin despit.)

Ets la llum i la fosca, incontinença
I contorn; ni el tremir no et desaparenga!
Dolça en el son, i cruent: Quin destí!
Deixem les fosques xarxes! Quin oblit

De tot, dona, per tu!: Present, despulles,
Nuesa eterna, cels i mar. I embulles
L'encesa cabellera de la Nit.

Del segle deu; o del vintè, t'afanyes
Com jo, per l'U i l'Incert. I vols partir
Per recalar, de nit, en mars estranyes.



Capbussem-nos en la mar del poeta perquè en aquest mar s'hi passeja Neptú, tibat i nu. El sol, la salmorra, la tèbia sorra, les gavines i la lluna de nit: un paisatge evocador. I una frase força inusual: «Dona't tota a la mar i fes el crol».

«EL NEGRE I EL CARMÍ!...»

El negre i el carmí! Sí, só de borra,
Tu, ni bicorne ni groc, qui ho ha dit;
Cuita, pinta't de blau, de rosa un pit,
I enfonsa els peus amb mi en tèbia sorra.


Prou ta germana clama: —És salmorra!
Quin sol! Endinsa't més, dalí, delit;
Ja ens banyarem de lluna si fa nit,
I amb dits d'argent, jugarem a la morra.

Que si un fox, o Mozart? Rècord de braça!
Dona't tota a la mar, i fes el crol
Mentre un vol de gavines tapa el sol.

Capbussa't; carbonós, passa Neptú
Ple d'estels i flairós, tibat i nu,
Fitora amb flors i una tendra veuassa.

EL CARMÍ!...»





El mar és un teló de fons que batega en gran part de la poesia de J.V. Foix. El subjecte d'aquesta tria, doncs, és el mar, més concretament, el mar i la costa del cap de Creus. Platges, molls, peixos, cales, mariners, algues, barques, sorrals, pobles, conquilles, corallers, pirates, monstres marins, indrets de costa amb noms propis d'amics i companys que compartien estiuieg i passejades a peu i en barca per un paisatge inhòspit i prodigiós.

Els textos seleccionats presenten dos estils ben diferenciats: d'una banda, la poesia metafísica i transcendent, i de l'altra, poemes i proses sobre la seva vida quotidiana d'estiuiejant a la casa del Port de la Selva.

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

